

УКРАЇНСЬКИЙ МЕНТАЛІТЕТ: МІЖ ЗАХОДОМ І СХОДОМ

Вирішення завдань, що стоять перед суспільством і нацією, тісно пов'язане з такими духовними явищами, як національний характер, менталітет. Щоб будувати державу, адекватну нашій вдачі, потрібно знати, хто ми є, які у нас цінності.

Вагомий внесок у дослідження української ментальності, в розробку методологічних питань щодо підходу до проблеми, започаткованого французькою "Школою Анналів", зробили українські вчені, насамперед з середовища представників української діаспори, (О.Кульчицький, Д. Чижевський, І.Мірчук, С.Онацький, М.Шлемкевич, Б.Цимбалістий, В. Янів та інші).

Зупинимось спочатку на самому понятті "менталітет". Це поняття з'явилось у XVIII ст. і пов'язане з іменем Ж.Лефевра. Аналіз ментальності виступив засобом вивчення уявлень, типових для основної маси людей, більшості. Вона відрізняється стійкістю, охоплює глибинний рівень колективної свідомості, функціонує під впливом традицій, культури, соціальних структур, сфери несвідомого і всього середовища проживання людей.

Гуревич А.Я. називав ментальність "ефіром" культури, невидимим всеохоплюючим середовищем, в яке занурені члени спільноти (суспільства), тим повітрям, яким вони дихають [Ментальность// Философский словарь.– К: А.С.К.,2006.–С.549]. "Ментальність означає то "умонастрій", то "розумові здібності", то "психологію" і склад розуму, а може весь комплекс уявлень про світ, за допомогою яких людська свідомість у кожну епоху переробляє в упорядковану картину світу хаотичний та різнорідний потік вражень..."[Гуревич А.Я. Марк Блок и "Апология истории, или Ремесло историка"/ А.Я.Гуревич// Апология истории, или Ремесло историка. – М.,1986. – С.214–215].

Як відомо, живе тіло культури складається не тільки із соціально-економічного каркасу, але й з найтонших душевно-духовних процесів і явищ. Х.Ортега-і-Гассет наголошував, що кожен народ має свій "життєвий стиль", свою унікальну "точку зору", внаслідок яких формується неповторне "корінне відчуття життя", "раціональна орієнтація духу" [Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия?. – М.:Мисль,1991. – С.402].

Постає питання про відмінності та співвідношення різних за змістом культурно-історичних типів менталітету на рівні великих регіональних

культурних спільнот, якими є Захід та Схід, Європа та Росія, Росія та Україна. Кістяк цих відмінностей складають уявлення про взаємовідношення людини і світу. Якщо суть цього відношення вбачають в активній діяльності та взаємодії зі світом, а також відносній незалежності людини від світу, то можна говорити про діяльність як домінуючу. Якщо ж природу розуміють як спонтанну, а людину залежну від неї і якщо активність людини сприймають як негативну (як порушення рівноваги та цілісності), то єдино можливим способом взаємодії людини зі світом є не діяння (споглядання). Поклавши в основу ці відмінності, можна виділити два типи менталітету: західний (європейський) та східний.

Що ж являє собою український менталітет, які характерні ознаки властиві йому, в чому полягає його специфіка? Особливість українського етносу полягає в тому, що наш народ не раз виявляв свій "межовий статус". "Україна є країною проміжного характеру, з територією, що лежить на кордоні двох культурно-історичних типів і являє собою широкий простір переходового від одної до іншої цивілізації характеру" [Окіншевич Л. Між Заходом і Сходом// Розбудова держави. – 1997. – № 7-8. – С. 108].

Таким чином, формуючись, український етнос поступово піддавався впливу різнорідних, часом суперечливих, духовних чинників, що йшли як зі Сходу, так і з Заходу.

А.К. Бичко визначила "...домінантні лінії української світоглядної ментальності – антеїзм ("сродність" Людині всього світу), екзистенціальність (орієнтованість на неповторне у своїй окремішності людське існування, плюралістичність і водночас діалогічна гармонійність реальності), кордоцентризм ("серце – всьому голова)"). [Бичко А.К. Класична доба української філософії // Філософія. Курс лекцій: Навч. посібник/ Бичко І.В., Табачковський В.Г., Горак Г.І. та ін. – К.: Либідь, 1994. – С.252]. Кожна з цих ліній так чи інакше репрезентує домінуючі риси східної або західної культури. Так, наприклад, домінанта індивідуалізму (окремішність людського існування) тут же пом'якшується принципом колективізму. З одного боку, українській ментальності притаманне світовідчуття, що узагальнюється в гаслі "Моя хата скраю". З іншого боку, як зауважує Ю.Липа, "У сучасній українській расі не знайдемо еллінського індивідуалізму як правила. В устрої українського села нема надмірної окремішності: селянин – це член солідаристської асоціації, своєї громади" [Липа Ю. Призначення України. – К., 1997. – С.243].

Отже, можна стверджувати, що український менталітет, що формувалася на "межі", пограниччі, поєднав у собі риси як Сходу, так і Заходу. Однак, такі риси західноєвропейського менталітету, як діяльнісна активність, раціоналізм, індивідуалізм, ідея рівності, повага до окремого індивіда та його свободи, несприйняття деспотизму певною мірою притаманні й українському менталітету, хоча і в пом'якшеній східним ірраціоналізмом формі. Тому не дивно, що погляд сучасних українців спрямований до ближчих ментально націй. Сподіваємось, що схожі ментальні особливості мешканців Західної Європи та України слугуватимуть підґрунтям для активного спілкування та співпраці, і які вкажуть нашим співвітчизникам орієнтир для облаштування власного дому.